

ERDÉLYI GAZDA

AZ „E. G. E.” TAGJAI INGYEN KAPJÁK.
ELŐFIZETÉSI ÁR EZ ÉVRE 50 KORONA.

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET HIVATALOS KÖZLÖNYE
MEGJELENIK MINDEN HÓ 1-ÉN ÉS 15-ÉN.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
KOLOSZVÁR, ATTILA-UTCZA 10. SZÁM.

Az Erdélyi Gazdasági Egylet memoranduma,

melyet az egylet elnöksége Bukarestben a kormány tagjainak átnyújtott.

Miniszter Ur!

Az Erdélyi Gazdasági Egyletbe tömörült erdélyi birtokosság ebben az immár utolsó órában szervezeten emeli fel szavát az erdélyi agrár-reform megvalósításának azon módja és formája ellen, melyet az eddig kiadott rendeletek terveznek. Szükségesnek látja, hogy a Miniszter Urat részletesen tájékoztassa, a való helyzetet feltárja, úgy az agrár-reformra, mint az ezzel kapcsolatos kérdésekre álláspontját kifejtse, a szükséges módosításokat konkrétizálja és mindezt jelen memorandumban összefoglalva előterjessze.

Az erdélyi birtokosságtól semmi sem áll távolabb, mint az, hogy egy-egészséges agrár-reform megvalósításának útját állja. Most mikor szavát felel, nem önös osztályérdek vezet, hanem csak azt akarja elérni, hogy a jog és gazdasági termelési rend, a termés átlagos fenntartása, a városi közélet, az adó, a pénzügy és az állam érdekeivel számoló jobb agrár-reform jöjjön létre.

Az erdélyi birtokosság csak az ellen a kivételes bánásmód és ellenséges eljárás ellen tiltakozik, a mi most Erdélyben történik. Ez végeredményben egyik birtokososztály típusnak a másik osztály érdekében leendő egyoldalú kifizetését jelenti, kockára téve az állam, tönkretéve a gazdasági termelési rend és egészen figyelmen kívül hagyva a jogrend eminens érdekeit. Az agrár-reform tervezet anyagi szabályaiban mindezekkel a fontos és az összes osztályok érdekeit felölelő nagy közérdekekkel nem számol. Sőt tetézi ezt a sérelmet az, mit az eljárásnál a birtokos osztálynak végig kell szenvednie. A szervezett társadalmi-élet alapjait bolygatja és támadja meg az, ami most történik a mesterségesen fölzogatosított kíméletlen osztályérdek kielégítése végett.

Eppen ezért a béke, a nyugalom és a gazdaságrend nagy érdekeit tartva szemelőtt, a viszonyok és a helyzet teljes megértésével és méltánylásával törekszünk közreműködni egy egészséges agrár-reform megvalósításában. Hisszük és reméljük, hogy szavaink meghallgatást fognak találni, beadványunk igazságos elbánásban fog részesülni és módosításaink elfogadásán felül is alkalmat kapunk részvehetni a kérdés érdemleges elintézésében.

Előterjesztjük memorandumunkat akkor is, ha nem találunk pártatlan államhatalomra és ha ez teljesen pusztában elhangzó szónak is fog maradni, mert előterjesztésünk megtétele a helyzet és a viszonyok közvetlen, alapos ismerete mellett lelkiismereti kötelességünk. A társadalmi és állami élet belső alapjainak megbolygatása nem maradhat következmények nélkül. Ennek az annyira fontos és nagy kérdésnek avatatlan, vagy tendenciózus és rosszindulatú kezelése rövid idő alatt megbosszulja magát. És amit itt elmondunk, azt a közeljövő eseményei igazolni fogják.

I.

Az az agrár-reform, mely most Erdélyben az intézkedések alapja, nem egyéb, mint a magyar forradalmi javaslat rontott fordítása. A kormányzótanács lefordította a Buza Barna féle magyar néptörvényt és némi módosítással hirtelen törvényrendelet alakjában közre bocsátotta.

A Buza Barna-féle néptörvény a hirtelen összeomlott magyar társadalmi rend felbomlási talajából nőtt ki és a forradalmi agitáció akciója destruktív célokat tartva szemelőtt. Propaganda célt tartott szemelőtt és nemcsak a szakszemponthoz, hanem a megvalósítási lehetőségekkel sem törődött úgy, hogy kibocsátása előtt megtartott értekezleten a szociáldemokrata párt hivatalos képviselőinek kifejezésére juttatott nézeteivel is ellentétbe került. Ezek a kisbirtokosok, vagy földnélküli mezőgazdasági munkások földigényeinek kielégítése mellett, mint elsőrendű fontosságú és feltétlenül tekintetbe veendő érdekekre épen azokra mutattak rá, amelyeket mi szemelőtt tartunk.

Köztudomású, hogy Magyarországon a tervezett reform megvalósítása nem került. Ép most, a mikor ott kezdetét veszi a földreformnak a közszemponthoz számoló megvalósítása, az teljesen új alapon indul meg. De ha az agrár-reform radikális megvalósításának gondolata a forradalmi állapotok között Magyarországon fel is merült, ez ott érthető, mert a mostani Magyarország egyes részein, különösen a Dunántul a birtok eloszlási viszonyok egészségtelenek. A nagybirtok túltengése mellett kisbirtok osztály fejlődése ott lehetetlenné vált. Erdélyben azonban a helyzet egészen más. Az Erdélyszerte divó háromnyomásos fekete ugartartó gazdálkodási mód a gazdálkodás primitív volta mellett főleg azt bizonyítja, hogy itt nincs nagy földéhség. A birtok eloszlási viszonyokról szóló statisztikai kimutatások azt mutatják, hogy Erdélyben mezőgazdasági nagybirtok alig van. A középbirtok pedig a kisbirtokkal szemben az országos átlaghoz képest a legégszesebb arányban áll, mint azt a mellékelt táblázat szembevetően mutatja. Itt Erdélyben különben is a legutolsó évtizedben egy forszírozott menetű birtok eloszlás és felosztás következett be, amely a mellékelt statisztikai adatait a kisebb birtokkategóriák javára még jelentékenyen módosítja.

A Kormányzó Tanács eme forradalmi propaganda célt szolgáló javaslatot vetette át, tekintet nélkül arra, hogy itt az állapotok egészen mások. Itten aztán az imperium kiterjesztéssel politikai agitáció eszközüvé vált az agrár-reform jelszava, mely a lakosság nemzeti különbözőségét élezte ki és a kisbirtokos, valamint a földnélküli falusi lakosság munkanélküli meggazdagodási vágyát betegessé növelte.

Minden termelési folyamathoz nyugalomra és rendre van szükség, erre van szüksége a mezőgazdasági termelésnek is. Ehelyett azon-

ban a nyugtalanság mesterségesen növeltetett. A nem mindig szerencsésen megválasztott szakközvegek a bajt csak mérgesítették, a lázasabbá tett állapotot folytonos nyugtalansággal még lázasabbá, a helyzetet valósággal pathologikussá tették. A falusi lakosságban felébredt ellenértéknélküli vagyonszerzési vágy munkanélküli megélhetést biztosító vagyonajándékozást követelő hajlamát élesztették ki.

Első előterjesztésünk az államhatalmat kezelő bármily pártállású alapon előálló kormányképviselőhöz az, hogy ennek a pathologikus helyzetnek vessen véget. Felelőssége tudatában nyuljon be e beteges áramlatokba és terelje a mozgalmat egészséges irányba. Gondoskodjék arról, hogy sem saját közegei, sem másként további fertőző anyag ne kerüljön a kérdés tárgyalásába. Ennél a nagyfontosságú gazdasági kérdésnél a kérdéssel kapcsolatos érdekeire tekintettel meg kell mutatnia az államnak, hogy képes területén a szervezett rendet helyre állítani és a nyugalmat biztosítani.

II.

Rá kell mutatnunk arra, hogy egyes rövidlátó politikusokat ezen a téren az is vezeti, hogy az agrár-reformnak jelenleg tervezett alakjában leendő megvalósítása az Erdélyben levő magyar birtokosság tönkretételét s az azok birtokában levő ingatlan vagyonnak elkobzását jelenti.

Tény az, hogy a közép és nagybirtok nagy része Erdélyben a magyarbirtokosság kezében van. Tény az is, hogy a tervezett alakban a reform azok ingatlanának nagyrészt elvenné és ez az elvétel jóformán ellenérték nélkül történnék. Tehát a magyarbirtokosság eddigi üzemétől, tanult kenyérkeresetétől és ezenfelül a vagyonától fosztatnék meg. A kivételes bánásmód és eljárás, mely az erdélyi birtokkérdés különleges kezelését írja elő, e gondolat érvényesítését jelenti.

Erdély birtokeloszlási viszonyai összehasonlítva Ó-Romániaival, Erdély a kisbirtok helyzetének aránytalanul kedvezőbb képét tünteti fel. Joggal kérdehetjük, mi az oka annak, hogy az egész államot érdeklő ez a gazdasági kérdés Erdélyre vonatkozólag külön kezeltetik? Mi az oka annak, hogy mikor az állami élet összes többi jelenségeinek terén a régi törvények, szabályok és intézmények uniformizálására külön egységesítő bizottságok működnek és az egységesítés keresztülvitele gyors iramban történik; akkor épen itt a korszakalkotó új szabályok alkotásánál és új intézmények létesítésénél egy egész más irányzat képe tűnik elő? Joggal várhatja el az erdélyi magyar birtokosság azt, hogy ellene különleges jogszabályok ne létesítenek és e kérdés tekintetében is ugyanazon jogszabályok uralma alá kerüljön, mint az ugyanazon imperium alatt levő más birtokosság.

De az egységes szabályozás keretén túl is egyenlően méltányos elbánást és elbírálást

igényel az erdélyi magyar birtokosság. A békeszerződés aláírása azt jelenti, hogy ugyanazon állam polgárait nem lehet a béke után továbbra is ellenségként kezelni és az egész európai törvényhozásban ismeretlen jogielv alapján vagyona egyrészének vagy nagyrészének elvonásával minden bűn és bűnvádi eljárás nélkül büntetni. Joggal hivatkozunk arra, hogy a békeszerződés alapjául fekvő gondolat a népek testvéries együttélésének lehetővé tétele, mely még a szembenálló nemzetközi jogi alanyok, az államok között is a háború helyett a békés kiegyenlítés útját írja elő. Lehetetlen tehát, hogy a harcnak egy ok nélküli és elfajultabb módja következzen be a békeszerződések után, amely azt engedné meg és tenné lehetővé, hogy ugyanazon állam keretein belül egy-egy nemzet ellen az állam hatóságai és aparátusai folytasanak olyan küzdelmet, melyet a régi jog az államok közti háborúban sem engedett meg.

De felesleges itt eszmékre és elvekre hivatkozni, mikor a békeszerződés tételes jogszabálya zárja ki annak a megengedhetőségét, hogy az állam az ugynevezett nemzeti kisebbségek ellen fordulva, azoktól vagyonát elvehesse, azokat kivételes kártokozó bánásmódban részesíthesse. A békeszerződés legvilágosabb rendelkezéseibe ütköző és annak a 47. art.-ban körvonalozott intézkedését sérti meg ez a kivételes bánásmód, mely nem a birtoktípusra, hanem a birtokos nemzeti minőségére van tekintettel.

De reá kell mutatnunk arra a tarthatatlan következményre is, hogy az erdélyi magyar birtokosság az a része, mely az új viszonyhoz hozzásimulva ősei földjén megmarad, ki van téve annak, hogy ingatlan vagyonától megfosztatik, míg az a része, mely magyar állampolgárságát fenntartja, a békeszerződés 63. art.-ban foglalt félremagyarázhatatlan intézkedés szerint eltávozás esetén is megfogja tartani a feltétlen és korlátlan birtoklást összes ingatlan javai felé. Mert a békeszerződés 63. art.-ja értelmében és világos intenciója szerint, mivel az opcionálási jog a ratifikálástól számított 1 évig nyitva áll, azok kikerülnek az opcióra ez az art. jogot nyújt, ez idő előtt nem kényszeríthetők nyilatkozattételre. Tehát a fenti idő lejártáig mindazok birtokai, kik opció jogosultsággal bírnak, nem vonhatók a kisajátítási eljárás alá. Opcionálás esetén pedig az opcionálok birtokai egyáltalában mentesek lesznek a kisajátítás alól.

Bizunk abban, hogy egy pártatlan állami hatalom függetlenül a békeszerződés rendelkezéseinek kötelező tiszteletben tartásától is, eltörli a jelenlegi rendelet ellenséges és gyűlöletből fakadó intézkedéseit. Eltörli, mert tisztában van azzal, hogy ezek az intézkedések nemcsak a magyar birtokosságot károsítják, hanem ezeken túlmenően azokba a nagy közérdekekbe is beleütköznek, melyek a gazdasági, társadalmi és állami rend és élet alapjait képezik. A rövidlátó politika a maga elfogultságában akkor, amikor gyűlöletből engedi magát vezettetni és azt hiszi, hogy egy nemzeti kisebbséget ruina, tulajdonkép saját húsába vág és maga alatt vágja el a fát.

Ez a reform tehát nem helyes, mert az egész világ kritikáját is kihívja keserűséget támaszt, de főleg, mert saját államának árt. Az erdélyi birtokosság nem kerülhet rosszabb helyzetbe és kivételesebb elbírálás alá mint az Ó-Romániai. És ha a tendencia nem a kisebbséghez tartozó magyar birtokosságnak ingatlanától és vagyonától való megfosztása, akkor az ezt célzó intézkedéseket módosítani kell.

III.

További észrevételünk az, hogy az agrárreform szabályosan, törvényhozási úton alkotassék meg. Alkottassék pedig az összes érdekeltek meghallgatása után, a szembenálló összes érdekek és igények mérlegelésével, harmonikus összeegyeztetésével. A kormányzótanács által kibocsátott alaprendelet tekintetben is egyoldalú. Erdély lakosságának csak egyik nemzete, de nem alkotmányosan szervezve és szakemberek, képzett gazdák meghallgatása nélkül alkotta ezt.

Egy rendszeres földreformnak tekintetbe kell vennie az állam jogrendjét. A jelenlegi reform beleütközik ebbe az állami jogrendbe is.

Ha a jogrend alatt nemcsak a tételes szabályok összeségét, hanem azokat az alapelveket és intézményeket is értjük, melyeken felépül az állam és az összes tételes jogszabályok, akkor mondhatjuk, hogy a reform útján az állam a saját jogrendjével kerül ellentétbe, mert meglátadja a tulajdon intézményét. A modern fejlődés hatalmas irányzatokat vetett ugyan felszínre, melyek szakítanak a tulajdon eszméjével a társadalmi élet berendezkedésének más alapjait keresik, a szocializmus hozzájárul a tulajdonhoz és érinti a mezőgazdasági tulajdon kérdését is. Ott azonban az egész magántulajdon elvetésével a köztulajdon kerül előtérbe. Azonban a szerephez jutott felelősségteljes szocializmus a mezőgazdasági termelés terén nem robbantja szét a termelés rendjét, hanem annak folyamatosságát, termés hozamát és színvonalát óhajtja biztosítani és különböző üzemi tervezeteket állít fel. Ha azonban egy állam a magán tulajdon elvi alapján áll és ezt épen a kistulajdonosok szaporításával növelni és erősíteni akarja, akkor saját jogrendjével kerül szembe, mikor egyesektől azok tulajdonát elveszi. Ha pedig ez az elvétel a közcélakra megengedett kisajátítás elvének megsértésével még kárpótlást sem ad, hanem arányban nem álló gunyárat folyósít, akkor nemcsak jogrendjével jön ellentétbe, hanem a társadalmi igazságot is sérti.

Akkor sem volna helyes ez, ha csak a jogrendet sértené és a hátrány egyszerűen csak azoknak tömeges egyéni sérelméből állana, akiknek kezéből a gazdasági üzemet kivesszük. Nem volna helyes, de legalább érthető és menthető volna az, ha a gazdasági termelés menete, az üzemi eredmények biztosításának szüksége követelné ezt az erőszakos lépést. Azonban épen a gazdasági termelési rend érdekei ellenére történik ez a változtatás. Mert épen azok kezéből vesszük ki a gazdasági üzemi vitelt, kik azt jobban, eredményesebben képesek vezetni. Minden fejlődés, az egész termelési rend azon az úton halad, hogy a termelés a kevésbé tanult munkás kezéből a szakképzettebb munkás kezébe kerüljön. Egyoldalú szemlélet volna és amagán tulajdon rendszerén nyugvó állam nem is jogosult arra, hogy a száz holdas és ennél nagyobb birtokokban csak latifundumos kiszípolozót lásson. Erdélyben latifundium és mezőgazdasági óriás birtok nincs. Az erdélyi közép és u. n. nagybirtokos semmi egyéb, mint saját gazdasági üzemének szakképzett munkaereje. Az erdélyi birtokosság élethivatászerűen gazda, ki szakképzetten, nagyobb tudással és nagyobb intelligenciával vezeti a saját maga üzemét. A reform, amely szakképzett kezekből jutítja nem tanult munkás kezébe az üzemet, önmagában a termelési rend szempontjából antiszocialis.

A jelszó az: kerüljön a föld azok kezébe,

akik megdolgozzák! De a jelszó helyes gazdasági értelmével ellentétben épen azok kezéből vesszük ki a földet, kik azt jobban, szervezettebben, a gazdasági kultúra magasabb nivójára emelve, nagyobb eredménnyel dolgozzák meg.

Ettől eltekintve a közép- és nagybirtoknak megvan a maga gazdasági fejlettebb és fejleszhetőbb berendezkedése és az üzemi intenzív kiterjesztésre a kisbirtoknál sokkal inkább képes. De a termés állagok statisztikailag megállapított mértéke is mutatja, hogy a kisbirtok nem képes annyit termelni. A mezőgazdasági termés, az agrárkérdés, ép úgy, mint minden termés, az összes termelési tényezők viszonyától függ. És nemhogy a sebeket gyógyítaná, hanem mély válságot fakasztó sebet nyit meg az, aki csak a birtok elosztás kérdését tartja szemelőtt. Hiába kap számtalan ember kisbirtokot, a tőke elégtelensége, gazdasági felszerelés és szak tudás hiánya rögtön érezteti a hatását.

Ezek mind oly kérlelhetetlen tények, melyekkel számolni kell.

De rá kell mutatnunk egy oly tényre is, melyet a reform kérdésnél majdnem állandóan szem elől tévesztenek. A közép és nagy birtokot általában csak úgy szemlélik, mint a tulajdon tárgyát, elvonat, mint a közép vagyont, mint a nagy vagyont. Ez a termelés szempontjából laikus szemlélet köztetsést, aratóan hirdeti a szocialisztikusan nem iskoláztak előtt azt, hogy inkább legyen egy óriási vagyon helyett több kis vagyon. Szem elől téveszti azonban azt az elemi tényt, hogy a közép és nagybirtok egyáltalán üzemi típus is. A termelés szempontjából csakis üzemi típusok és csak a vagyoneelosztás szempontjából vagyon tárgyak. Üzemi típusok, melyek az e téren kielégítésre váró szükségletekkel szemben elsőrendű szerepet játszanak. A szükségletek rendszeres kielégítését veszélyezteti ezeknek az üzemi típusoknak hirtelen megszüntetése, vagy nagyobb mértékben erőszakos háttérbe szorítása. Ha mélyreható különbségek vannak is, de az ily robbantó, gyors átmenetteremtéssel kapcsolatosan jogosultak vagyunk azt mondani, hogy ez olyan, mintha az ipari termelésnél az állam a gyári üzemek szétrobbantásával a kisiparos típust akarná forszírozni.

A gazdasági termelési rend e típusok hosszas fejlődés teremtette harmoniáján nyugszik és a megzavarás ezt veszélyezteti.

Egy gazdasági termelési menet folyamatának természetes kialakulásába belenyulni mindig veszedelmes. Főleg veszedelmes ez akkor, mikor nem esetleges rizikó vállalásról, hanem előrelátható hanyatlásról van szó. Ez mindentűn a felelős államférfiakat ismételt és újabb megfontolásra kellene, hogy bírja még ott is, ahol a fejlett ipari termelés mellett a mezőgazdasági termelésnek csak alárendeltebb jelentősége van. Mit szóljunk azonban akkor, mikor oly államban történik ez a katasztrófális üzemi transzformálás, melynél az értéktermelés majdnem egész quantuma a mezőgazdaságra esik? Romániának egész kivitele, ezzel összefüggőleg kereskedelmi mérlege és ennek következtében valutája a mezőgazdasági termeléssel függ össze. A termés állagok hanyatlása, a termelésnek tovább nem fejlesztése, a mezőgazdasági ipari üzemek visszafejlődése a termelés mennyiségének és minőségének csökkentését idézi elő. A külföldi kivitel hanyatlani, a külfölddel szemben való eladósodás ellen növekedni és a valuta mindkét címen romlani fog.

De ez a hanyatlás vissza fog hatni az ipari termelésre is. Nemcsak azon az úton,

hogy a mezőgazdasági ipari üzem és a kereskedelmi növények termelése hanyatlani fog, hanem azon az uton is, hogy a mezőgazdasági kis üzem termelvényeinek árai magasabbak lesznek és az ipari munkás ellátása drágulni fog.

Aki nem felejtette el a háborus közéleti viszonyok jelenségeit és aki látja a jelenlegi állapotokat is, azt csak aggodalom foghatja el, ha a közép- és nagybirtok szétrobbantásának után mesterségesen, gyorsan kialakított tömeges kisbirtok és a közéletmezés viszonyára gondol. A mi kisbirtokosunk annyit termel, amennyire magának szüksége van. A piac kenyérszükségletét szem előtt nem tartja. Bármilyen elfogult legyen is valaki, kénytelen elismerni, hogy a közép és nagybirtok nélkül a közéletmezés csődöt mond. A reform teremteni fog ezer és ezer elégedetlen, mesteikélt kitenyészett kisbirtokost, el fogja tüntetni a mezőgazdasági munkásosztály egy nagy részét, de az is bizonyos, hogy a városokat élelem nélkül hagyja és az élelmiszer beszerzését csak nehézkesen és uzsorás áron teszi lehetővé.

A maximális árak körül ugy a termelő, mint a fogyasztó osztályok részéről sok panasz hangzott el, de annyi bizonyos, az egyéni felelősség fokozottabb érzete miatt és az üzem kiterjedésével együtt járó könnyebb ellenőrizhetése folytán a nagy- és középirtokos általában betartotta, a kisbirtokos pedig átlagban nem tartotta be a maximális árakat.

A kisbirtokos az olcsóbb, kevésbé fáradtságos termelési ágakat fogja előnyben részesíteni. A reform folytán Erdélyben a szántók legelőkké alakulnak át és a jelenlegi gazdasági kultúrát az állatnemesítéssel nem törődő primitív állattartás veszi át. A munkáskéz faluból városba vándorol. Mindennek természetesen meg lesz a visszahatása az állami adó- és pénzügyekre is.

E tekintetben itt csak a legnagyobb vizsátsággra mutatunk rá. A reform a kisajátított birtok kedvezményes árának kifizetésére kötelezi a kisbirtokost. Ha megtörténnék az a lehetlenség, hogy a reform úgy valósulna meg, mint most tervezve van, akkor a kisbirtokos a közép- és nagybirtokostól az ingatlant a forgalmi érték egy csekély töredékéért kapná meg. Itt tehát az állam a közép- és nagybirtokostól ingatlan vagyonának nagyrészét veszi el és pedig elveszi a köztelherviselési elv tökéletes gúnyjára csakis a birtokostól, de nem azért, hogy az állami közcélokra szükségletére fordítsa, hanem azért, hogy egy másik mezőgazdasági osztályt, melynek az utóbbi időben a meggazdagodásra fokozott lehetőség volt, megajándékozhasson. Ez olyan ríkió lehetlenség, hogy képtelenségnek tartjuk, hogy e tekintetben változtatás ne következék be.

Akkor is azonban megmarad ennek a reformnak egy nagy hátránya. Nem azokat juttatja a reform földhöz, akiknél a szükséges vagyon meg van és kik természetes földfelvételi képességgel rendelkeznek, hanem olyanokat, kiknek ezt az összeget az állam által létesített bank utján kell hitelezni. Történnék már most akár milyen irrealisan alacsony árban az ármeállapítás, aki a viszonyokat ismeri, jól tudja, hogy a legcsekélyebb évi járandóságot sem fogja ez a birtokos osztály megfizetni. Minthogy a reform a választási kitzdelmekbe már bevonatott és nyilvánvaló, hogy az ezutáni választási harcoknak is igen hálás agitációs anyaga lesz az ingyen földdel való jutalmazás ígérgetése, kétségtelen, hogy a reform az

állami terhek további szaporítására fog vezetni és a többi dolgozó osztály vállaira fog szakadni ennek a protekcionálásnak terhe.

IV.

Az erdélyi birtokosság e memorandumának célja, mint arra már reá mutattunk, nem az, hogy az agrár-reform megvalósítását meghiúsítsa, épen azért meg van a maga pozitív javaslata is, melyet az alábbiakban terjeszt elő.

Elsősorban arra kell reámutatnunk, hogy az agrár-reformnak nem egyetlen, sőt Erdélyben nem is a legégetőbb jelentőségű kérdése a földbirtok elosztás szabályozása, mert egy egészséges agrár-reform legalább is nemcsak ezt a kérdést kellene, hogy felölelje. Az egészséges birtokelosztási viszonyok szabályozásának kérdésével kapcsolatosan hangsúlyoznunk kell, hogy a természetes fejlődés sorrendjében elsőbrendű lett volna és lenne a kisbirtokos osztály mezőgazdasági termelési tudásának, a szakképzésnek intenzív fejlesztése. Ez az az igazi terrén, hol az államhatalom pártatlanul beavatkozhatik és hol e beavatkozás úgy az érdekelt osztályra, mint az egész termelési menetre csakis előnyvel jár.

Ha a mezőgazdasági termelés szabályozásának szempontjából Dániára történik hivatkozás, akkor Dániának a példáját kell követni, hol egészen más természetű, de egészen más szakképzettségű kisbirtokos osztály van és hol a gazdasági szakképzésre az állam óriási gondot fordított és fordít. Földmives iskolák és általában gazdasági iskolák, kis mintagazdaságok létesítése, a földmives lakosságnak iskolába tömörítése az az út, melyen egy ilyen reformnak elindulnia kell. A sorrend megfordítása, vagy éppen kihagyása a gazdasági rendbe ütközik és a kellő előkészítés hiánya olyan, mint mának elvetése meg nem szántott földbe, mely csak elvész és termést hozni nem fog.

A sorrend tehát: a gazdasági szaktudás megadása, a tudás fejlesztése és az alkalmas egyéneknek a földszerzési felvevő képesség arányában földhöz juttatása.

Magánál a birtokelosztásnál ismét a leg-egészségesebb álláspont az állam részéről nem mesterkélt megteremtett helyzetek előállítása, hanem a természetes fejlődés zavartalan menetének biztosítása. Erdélyben évtizedek óta a kisbirtok terjeszkedési folyamata zavartalanul folyamatban van. A közép- és nagybirtokok természetes uton parcellázódnak a fejlődési menetnek és a szaporodó kisbirtokosság természetes birtokfelvételi képességének megfelelően. Itt tehát az államnak csak az volna a feladata, hogy a természetes folyamat útjából az akadályokat elhárítsa és segítőleg, előmozdítólag közrehasson, a visszaéléseket (üzletes-parcellázás) megakadályozza. Nem kellene, hogy feladata legyen a folyamatot mesterségesen gyorsítani, a közép és az u. n. nagybirtok típusát egészen halálra ítélni és figyelmen kívül hagyni a kisbirtokosság földfelvételi természetes képességét. Semmit sem fog segíteni például azzal, hogyha egy 500 holdas birtokot 100 drb 5 holdas birtokká alakít át.

Minthogy azonban már az állam eltérte itt Erdélyben a birtokelosztási kérdés természetes menetének kísérő jellegű kezelésétől és saját maga közvetlenül beavatkozva akar birtokot osztani, a további nagyobb károsodások megelőzése végett a jelenlegi rendelet anyagi rendelkezéseivel szemben, anélkül, hogy a részle-

tekbe belemennénk, néhány fő, változtató és módosító javaslatunk van.

Az első javaslatunk az igényjogosultak körének megszorítása és szabatos meghatározása. A föld kerüljön azok kezébe, kik azt tényleg megdolgozzák, meg is akarják és meg is tudják dolgozni. Ne legyen tehát a földhöz való igény jutalom, mert földdel jutalmazni csak olyant szabad, ki az előbbi követelménynek megfelel. Ha az állam jutalmazni akar, annak meg van a más útja és módja.

Másodszor, használja fel az állam a földéhség kielégítésére a rendelkezésére álló állami és állami jellegű földeket. Erdélyben és a csatolt részekben az állam szerzett telepítési célokra olyan ingatlanokat és ezek, valamint a hasonló jellegű területek a jogos igények igen nagy részét képesek kielégíteni. Ó-Romániában is igen nagy ilyen területek állanak rendelkezésre, melyek szintén felhasználhatók. Amennyiben pedig a kisajátításhoz kénytelen nyúlni az állam, főelv, hogy bizonyos kategórián alóli területekhez nyúlni ne lehessen, a nagyobb területekhez pedig bizonyos arányban. Eredetileg az volt a gondolat, hogy 500 holdon aluli birtok érintetlenül maradjon. Majd úgy módosult, hogy 200 holdon aluli birtokhoz nyúlni nem szabad, most azonban úgy áll, hogy a kisajátításnak tulajdonképpen semmi korlátja nincs. Tudni akarja a birtokosság, hogy bizonyos minimumig mentesítve van az elvétel lehetőségétől és ez a minimum úgy legyen meghatározva, hogy a gazdaság (a közép vagy nagyüzem) további zavartalan menetét lehetővé tegye.

A jelenlegi meghatározás egyrészt a bizonytalanság érzetét kelti fel az egész birtokosságban; de másrészt épen a fix határok nem léte a falusi igénylők beteges birtokszerzési vágyának minden birtokos egész birtokára irányuló felcsigázását eredményezi. Ez tehát mind a két félnek állandó nyugtalanítása. Érthető volna, ha zavarkeltés volna a cél, de érthetetlen, ha a gazdaság továbbvittele kívánatos, mert ezt majdnem lehetlenné teszi. Ezzel összefügg az, hogy a birtokosnál megmaradó résznél a birtokos választása tekintetbe vételessék és kijelölőjog biztosítsassék, mely lehetővé teszi az üzem fenntartását és fejlesztését. Természetesen a szőlők, gyümölcsösök, belsőségek, üzemek, jogok és jogosítványok stb. kisajátítás tárgyát nem képezhetik.

A kisajátítás mérvére és módjára, két helyes irányt mutathatnánk. Az egyik volna a progresszív kisajátítási mód, a másik a vidékenkénti birtok nagyság maximálásának módja.

A progresszív kisajátítás módja volna pl. ha 500 kat. holdig feltétlenül kisajátításmentes, az azonfelüli terület pedig bizonyos progresszív kulcs szerint, arányos részben kerülne kisajátítás alá.

Egy másik a rendelettörvény szerintiél igazságosabb és megnyugtatóbb lehetne, a vidékenkénti maximálás, mely tekintetbe venné Erdélynek vidékenként rendkívül különböző klimatikus, domborzati és közlekedési viszonyait, melyek a kérdésnél igen fontos szerepet játszanak. E szerint a kisajátítás alól mentes birtokterület lehetne például:

- folyók mentén 600 k. hold.
- mezőségi jellegű vidéken 800 k. hold.
- sovány hegyvidéken 1000 k. hold.

Akár progresszív kulcs, akár birtok maximálási mód szerint történnék a kisajátítás, feltétlenül teljes kisajátításmentesség volna biztosítandó oly gazdaságok részére, melyek

ipari termelést üznek, vetőmag nemesítéssel foglalkoznak, tenyész állatokat nevelnek, de adható oly birtokosoknak is, kik ily üzemágak bevezetésére kötelezik magukat és e tekintetben a gazdaságot vezető szaktudása és személye elég biztosítékot nyújt.

A gazdaság azt kívánja, hogy a föld-reform tekintetében minden község és minden kisajátítás alá eső birtok egyforma elbírálásban részesüljön. Sajnos, e rendeletörvény úgy intézkedik, hogy egy tulajdonos összes birtokai egynek véssenek. Az élet, a gyakorlat mutatja, hogy a személyhez kötött birtokmaximum hibás és a nép között is állandó elégedetlenség forrása lesz, mert minthogy a több község határán birtokkal bíró tulajdonos valahol ki kell kapja járandóságát, egy község állandóan zugolódni fog, hogy miért éppen az ő községében és miért nem másban vette ki. A helyes elvet magának a kérdésnek lényege adja: a birtok megosztást kívánják arányosabbá tenni, az alapelv tehát a birtok arányosítás, vagyis ki kell indulni, mint közigazgatási és közéleti egységből: a községből és mint gazdasági egységből: a községben levő birtokokból. Tehát, ha egy tulajdonosnak több község határában van is birtoka, azért minden egyes község határában fekvő ingatlana külön-külön veendő számításba.

Feltétlenül kisajátításmentesek kell, hogy legyenek az egyházi, iskolai és más kultur célt szolgáló birtokok, ugyancsak azon alapítványi birtokok is, melyek még ha közvetve is, de kultur célt szolgálnak. Egyházi, iskolai és más kultur intézményeink vagyona egészen, vagy nagy részben földbirtokból áll, ha most e birtokok részben, vagy egészben elvétenének, a kultur intézmény alapjában támadatlik meg, életképtelen lesz és végeredményben az ország kulturája szenved. Ennek előidézése pedig nem lehet sem célja, sem szándéka, egy modern államnak. De az ily birtokok kisajátítása a békeszerződésnek a nemzeti és vallási kisebbség kultur intézményeit feltétlenül respektálni kívánó intencióiba is ütköznék.

Rendkívül sérelmes és igazságtalan a rendeletörvénynek a bérbeadott birtokokra vonatkozó rendelkezése is és pedig nemcsak a tulajdonosra nézve, mert tönkre tesz, egy tanult, gazdasághoz értő, szorgalmas osztályt, a bérlő osztályt is. Egy osztály tönkre tétele sem nem állami, sem nem szociális érdek. A tulajdonos szempontjából fokozott sérelem rejlik ebben, mert a legtöbb esetben nem azért volt, vagy van a birtok bérben, mivel a tulajdonos nem akar gazdálkodni, hanem, mert valami ok gátolta őt ebben. Nemzetgazdaságilag még előnyösebb, ha egy hozzáértő bérlő gazdálkodik, mintha például, egy hozzánemértő özvegy kontárkodik a birtokon. Lehetetlenség büntetni vagyonuk elvételével árvákat, mert véletlenül a kitűzött időn belül születtek, büntetni özvegyeket, mert özvegyen maradtak, büntetni köz- és állami szolgálatban levőket, mert a közt szolgálván, birtokukat kénytelenek voltak bérbe adni. Ezért kívánjuk, hogy a bérben levő birtokok ugyanolyan elbánásban részesüljenek, mint a házikézelésben levők.

A rendeletörvény a kisajátíthatóság szempontjából a haszonbérbe adott birtokokkal egy kategóriába sorozza a részes művelésben volt birtokokat. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy egész Erdélyben, a házilag kezelt birtokoknál is majdnem kivétel nélkül, a szokásos gazdálkodás módja, úgy a tengerinél, mint a

természetes és mesterséges takarmánynál, valamint a kalászosoknál is a részes művelési rendszer volt, akkor e rendelkezés végrehajtása esetében nem maradna kisajátítás alól mentes egy birtok sem.

A rendeletörvény kimondja, hogy az 1918 október 18-ika után történt birtok átírások, vagy ajándékozások semmiesek, ha a rendeletörvény kijátszásának célzata nyilvánvaló. Mivel e pont tág teret enged az önkényes magyarázatnak, szükségesnek tartjuk a szabatosabb meghatározást. Az ilyen átírások és ajándékozások feltétlenül respektálandók, bármikor történtek legyen, ha hitelesen igazolható, hogy az átírás tárgyát képező ügylet, házastársak, fel- és lemenők, vagy negyedizigleninél nem távolabbi oldalakonok között jött létre.

De mód volna nyújtandó, hogy a törvény kihirdetése után is még például 3 hónapon belül, ilyen átruházások eszközölhetőek legyenek.

Ugyancsak alapvető fontosságú és határozott előterjesztésünk, hogy az elvétel kisajátítás és ne vagyon elkobzás, ne vagyoni érték megfosztás legyen. Az egész rendeletnek legkiáltóbb igazságtalansága az, hogy akkor, midőn az állam közcélokra hivatkozik és jutalmazni akar, akkor ennek terhét a teherviselési egyenlőség általános elvének megsértésével ugyanazon birtokosokra hárítja, akiket anélkül is zavar üzemükben a beálló változás és elvétel. Az állam az eddigi tervezet szerint, nem akarja az elvett ingatlanok valódi, teljes értékét a birtokosnak megtéríteni. Ha egy szociálista állam tesz ilyent és teszi az összes bármily természetű vagyonok tulajdonosaival szemben, akkor az rendszere folytán érthető, mert a köznek foglalja le, de ha ezt a vagyont magán egyéni tulajdonba adja, akkor ez teljesen érthetetlen.

Ma az állam az ingatlan átruházásoknál szabályként írja elő azok értékének forgalmi áron való megállapítását az illeték kiszabása céljából. Itt pedig annyi vételárát sem ad, mint amennyi illeték terhelné a birtokot, vagyon átruházás esetén. Ha az állam kedvezményben akarja részesíteni az egyik társadalmi osztályt, mely semmivel sem inkább, illetőleg még kevésbé szorul rá, mint a többi társadalmi osztály, akkor azt a különbözetet, melyet a való értéken felül elenged, ne egyedül a birtokos osztály, hanem az egész társadalom viselje. Ha az állam jutalmazni akar, akkor jutalmazzon saját maga és igazságosan, az összes vagyonok, nem pedig csupán a mező- és erdőgazdasági vagyon tekintetbevételével.

Feltétlenül követelmény a teljes érték megfizetése. E tekintetben felmerült már egy gondolat és pedig abban az alakban, hogyha az értékelésnél az 1913-iki árak vételnének tekintetbe, akkor a valuta változásokra és eltolódásokra tekintettel vétessék alapul az a viszony, melyben a korona a svájci frankkal áll és így fizetessék ki a vételár.

Magunk részéről elfogadhatónak tartjuk a valuta átszámítási nehézségek elkerülése végett azt, hogy egyedül a jelenlegi forgalmi ár, a közönséges érték legyen irányadó. A kisajátítás elvének a teljes kártalanítás, ellenérték felel meg, ez az, mit összes törvényeink előírnak. És pedig előírnak akként, hogy a teljes kárnak a megtérítése nemcsak az átengedett területért jár, hanem kártalanítás jár az üzemi kárért is, mely a kisajátítás folytán a visszamaradt terület kihasználásában előáll.

Az érték megtérítés könnyebbé tétele végett felvetjük azt a gondolatot, hogy az állam a kisajátított birtok helyett a tulajdonosnak a kölcsönös egyezkedéssel megállapított értékben erdőt adjon. Az állam nagykiterjedésű erdőbirtokokkal rendelkezik és így birtokkicserélés állna elé, mint a szakíróink régebben is ajánlották. Ha ilyen kicserélésre vonatkozó egyezés létre nem jön, kívánható, hogy az ingatlanok vételárát a kisajátítást szenvedettek készpénzben kapják meg. Méltányos és jogos kívánság ugyanis, hogy azok, kiknek ingatlana kisajátított teljes kártérítést és pedlg olyan módon nyerjenek, hogy az ellenérték nem holt tőke, hanem azonnal és pedig teljes értékkel mobilizálható legyen, hogy ezáltal mód nyújtassék a további boldogulhatáshoz, új egzisztencia alapításhoz szükséges azonnali tőke befektetés lehetőségére.

Az értékpapírok által leendő kártalanításban rejtlő nyilvánvaló veszedelmet a történelmi példák egész sora élénken bizonyítja (a földtehermentesítés 1848 után, a regálé megváltás stb.) Ez abban rejlik, hogy végzetes rendszerűséggel a kötvények tömeges és többnyire kényszerült kínálatával és piacra dobásával a lelkiismeretlen spekulációnak tág tere nyílik a papírok értékének nagyfokú lenyomására. Ez az eredeti kötvénytulajdonosok nagyrészének tönkretételét és a spekulánsok erkölcsstelen alapon való meggazdagodását idézi elő. Joggal kívánható, hogy ilyen esetek megisméllődésének eleje vétessék.

Ezek azok a legkirívóbban sérelmes rendelkezései a rendeletörvénynek, melyek megváltoztatását szükségesnek és jogosnak tartjuk. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a rendeletörvény többi rendelkezéseiben meg nyugodnánk, de mivel nem akarjuk jelen emlékiratunkat túlságosan terjengőssé tenni, abban a reményben, hogy a hozandó törvény a mi meghallgatásunk mellett fog alkotni, a további részletek előterjesztését akkorra tartjuk fenn magunknak.

V.

Az anyagi szabályok sérelmeit tetézik, sőt túlhaladják azok a sérelmek, melyeket a birtokosságnak az eljárás rendjén kell végig szenvednie. Még a szervezet sem helyes, mert a birói jellegű feladatkörre politikailag exponált egyének választottak ki, kik ahelyett, hogy a rendeletörvény pártatlan végrehajtását tartanák szem előtt, gyakran e szerepüket valóságos agitációs alkalmul használják fel és eljárásuk olyan, hogy még a rendeletben levő anyagi intézkedéseket is lerontják, úgy, hogy a birtokosság javára még ezek sem érvényesülnek.

A részletes végrehajtási utasítás még meg sem jelent és jellemző, hogy mégis már egyes helyeken kezdetét vette a végleges kisajátítás tárgyában az I. fokú hatóság határozatainak meghozatala. A birtokosság legtöbbször a tárgyalásról kellő időben értesítést sem kap, a tárgyaláson felizgatott falusiak tömege vesz részt és a birtokosság meghalgtatásra alig talál. Aki jelen volt egy ilyen tárgyaláson az azt a benyomást nyeri, hogy itt nem vagyoni igények felett döntő birói vagy hatósági eljárás, hanem szervezeten népgyűlés folyik le.

Az eljárási szabályok teljesen figyelmen kívül hagyását tapasztaltuk a már eddig lefolytatott u. n. kényszerbírleti eljárásoknál, melyek tanulsága kényszerít, hogy az eljárás fontosságára a figyelmet nyomatékosan felhívjuk. A bizottság a legtöbbször a birtokost meg sem idézi. Hirtelen kiszállt a faluba, ott össze-

